

NA CESTE ZA ABSOLÚTNOM - ROZHOVOR S MIRCEOM ELIADEM

L'Express, 25. - 31. august 1979

Prečo je naša západná priemyselná a vedecká spoločnosť odrazu taká zapálená za jogu, zen, alchýmiu a starobylé exotické mýty? O týchto nových hľadačoch kameňa mudrcov úporne premýšľal istý muž. Volá sa Mircea Eliade. Povolanie? Religionista, ale zároveň románopisec, básnik, filozof, orientalista a etnograf. V zahraničí preslávený, ale vo Francúzsku dodnes málo známy. Pritom tento Rumun, ktorý sa narodil v roku 1907, svoju intelektuálnu dráhu začal v Indii a už dvadsať rokov je profesorom na univerzite v Chicagu, napísal väčšinu svojich kníh po francúzsky, najmä jedno z jeho najväčších diel - Dejiny náboženských predstáv a ideí, ktoré vyšlo v roku 1976 vo vydavateľstve Payot. S autorom sa zhovárajú S. Lannes a Jean-Louis Ferrier.

L'EXPRESS: STE MYTOLÓG, ODBORNÍK NA KOMPARATÍVNE DEJINY NÁBOŽENSTIEV A AUTOR VIACERÝCH ROMÁNOV. AKO DVADSAŤŠESTROČNÝ STE SA PRESLÁVILI JEDNÝM Z NICH.

MIRCEA ELIADE: Áno, bolo to roku 1932. Práve som sa vrátil z Indie, kde som strávil niekoľko rokov štúdiom filozofie jogy. Bol som asistentom na univerzite a zároveň spisovateľom. Vyhral som prvú cenu v jednej literárnej súťaži, a to mi umožnilo vydať knihu. Volala sa Maitreyi. Bol to román o exotickej láske a prednádnom ho preložili do francúzštiny pod názvom Bengálska noc. Mňa aj vydavateľa veľmi prekvapilo, že mal obrovský úspech. V dvadsiatichšiestich rokoch som sa teda stal slávnym. Písalo sa o mne v rumunských novinách, ľudia ma spoznávali na ulici atď. Avšak zažiť v takej malej provinčnej kultúre, kde sa všetci viac či menej poznajú, nebolo také ťažké - ako napríklad v New Yorku alebo v Paríži. Táto skúsenosť bola pre mňa veľmi dôležitá, pretože ako pomerne mladý som spoznal, čo znamená „byť obdivovaný“.

(.....)

L'EXPRESS: AKÉ KNIHY STE SI KUPOVALI? ROMÁNY?

MIRCEA ELIADE: Nielen. Bol som posadnutý vedou: entomológiou, botanikou, chémiou a jej predchodkyňou - alchýmiou. Fascinovala ma jednota matérie a jej premena na energiu. Keď som sa teda vďaka knihám dozvedel, že alchymisti snívali o premene látok na zlato, zaujímalo ma, prečo a ako. A veľmi rýchlo som objavil mýtickú dimenziu premeny. Pretože tradičná veda - alchýmia nespracúva len látky v ich transmutácii, ale i dušu. Alchymista, ktorý sa usiluje vyrobiť zlato, sa v tomto hľadaní sám premieňa, lebo zlato v alchýmii nie je len obyčajný kov, ale predovšetkým symbol dokonalosti, slobody a nesmrteľnosti. Môžeme to jasne konštatovať v alchymistických textoch. Podľa významu, ktorý prisudzuje alchýmii súčasná veda, máme k objektívnosti veľmi ďaleko.

Napríklad v čínskej alchýmii, ktorá je veľmi dôležitá, alchymista takisto sníva o tom, že vyrobí zlato, ale zaujíma ho čosi iné. Čínsky alchymista hľadá predovšetkým elixír večného života. Alchymistovo laboratórium pripomína jogína, ktorý sa cvičí v ovládaní tela a ducha.

L'EXPRESS: AKO DOSPIEVAJÚCI MLADÍK STE SA CEZ ŠTÚDIUM CHÉMIE DOSTALI K ALCHÝMII. AKO TO NA VÁS PŮSOBILO?

MIRCEA ELIADE: Fascinovalo ma skrotenie času, pretože keď alchymista niekoľko dní alebo mesiacov premieňa nerast, zastupuje prírodu a zrýchľuje čas.

V prealchýmii primitívnych spoločností je nerast embryo uložené v lone matky zeme. Na to, aby sa tento nerast, napríklad železo, premenil na zlato, treba dvetisíc až tritisíc rokov. Preto teda, alchymista keď koná namiesto prírody, zrýchľuje čas.

Následky sú však hrozné. Človek sa síce vďaka organickej biológii a chémii stal v 19. storočí pánom času, no nesie za to aj nesmiernu zodpovednosť. Všetky techniky, všetky poznatky a gestá boli kedysi posvätné. Keď sa alchýmia stala chémiou, posvätné zmizlo. V laboratóriu sa dnes pracuje presne ako v továrni. Vytratil sa transhistorické a transcendentálne významy. Moderná veda sa zameriava už len na poznanie, na ovládnutie látky. Má iný cieľ. Je to nový, veľmi vážny jav.

L'EXPRESS: ALCHYMIISTI SÚ VŠAK DODNES VEĽKÝMI PREDCHODCAMI MODERNEJ VEDY.

MIRCEA ELIADE: Áno, samozrejme. Pracovali s nerastmi, s rastlinami, a práve oni pripravili cestu vede. Alchýmia sa stala nielen chémiou, ale aj botanikou, medicínou. Je tu priama následnosť.

Dnes sa však úplne zmenilo všeobecné správanie, ktoré bolo typické pre archaické štádium kultúr. Modelom všetkého, čo sa robilo kedysi - poľnohospodárstva, mineralógie, medicíny, bolo stvorenie sveta, kozmogónia. Vždy tu bola otázka poznania, ako bytie nadobudlo bytie, ako svet nadobudol bytie. Nielen teoreticky, ale aj prakticky.

Napríklad, keď v Tibete niekto ochorie, príde ho liečiť láma a začína odriekaním kozmogonického mýtu. Ďalej nasleduje mýtus pôvodu choroby. Potom mýtus šamana, ktorý ako prvý vyliečil danú chorobu. Pacient sa tak ocitá na úsvite čias, ešte pred stvorením; symbolicky znovu absolvuje proces stvorenia. A ak sa vráti, je uzdravený, pretože veľkému liečiteľovi sa doslova podarilo zvíťaziť nad chorobou.

To znamená, že tradičný človek v primitívnych kultúrach neverí vo vlastnú schopnosť naprávať veci. Neodvažuje sa ich naprávať, lebo mu chýba model - náprava je zložitá a môže byť nebezpečná. Vo svojej činnosti má istotu len vtedy, keď zakaždým znovu symbolicky tvorí svet. Alchýmia - ako pokusy s látkami - poznamenáva prechod z jedného systému do druhého.

L'EXPRESS: DÁ SA VYSVETLIŤ UPRIAMENIE NAŠEJ POZORNOSTI NA MÝTY A SYMBOLY ÚSTUPOM DUCHOVNOSTI V DNEŠNEJ SPOLOČNOSTI? A NÁSLEDNE TÝM, ŽE ČLOVEKU TÁTO DUCHOVNOSŤ CHÝBA?

MIRCEA ELIADE: Nie je žiadnym tajomstvom, že západný svet momentálne prežíva duchovnú krízu. Desakralizácia vesmíru, cirkví, strata posvätnosti v medziludských vzťahoch, to všetko vytvára istú prázdnotu, ktorú sa ľudia snažia vyplniť jogou, zenom alebo alchýmiou; ale nikdy nie návratom ku koreňom vlastného náboženstva, čo je veľmi zvláštny jav.

Kedysi to bolo tak, že kňaz alebo rabin odpovedali na otázky a vyznačovali texty na čítanie. Teraz je to naopak: kresťan alebo žid sa čoraz častejšie oddeľuje od vlastnej tradície a nevyvíja žiadnu snahu, ako by sa k nej priblížil alebo ju pochopil. Ale tiež si myslím, že človek sa vracia sám k sebe tou najdlhšou cestou. Obrovské zanietenie obyvateľov Západu pre jogu, zen a alchýmiu vyjadruje novú slobodu, v ktorej si každý môže vybrať vlastnú cestu a vieru. Myslím si, že práve touto okľukou sa skôr či neskôr vrátíme k našim duchovným a náboženským prameňom.

(.....)

L'EXPRESS: MOHLI BY STE V RÝCHLOSTI POROVNAŤ ALCHYMISTU A JOGÍNA?

MIRCEA ELIADE: Jogín pracuje so svojou vlastnou fyziológiou, so svojím dychom napríklad, chce zaujať „stabilnú a príjemnú“ polohu, ako povedal Pantagali. Pomocou askézy prevádzanej na vlastnom tele zjemňuje hmotu rovnako ako alchymista, ktorý „trápi“ kovy - to je používaný výraz - a čistí ich vo svojom laboratóriu. V oboch prípadoch chceme dosiahnuť úplné osamostatnenie ducha, ktorý už nie je závislý ani na psychofyziológii, ani na vonkajšom materiálnom svete. V každom prípade, ide o vystúpenie z času. Toto sú dve úplne rovnocenné cesty, ako to dosiahnuť.

L'EXPRESS: NEDOTÝKA SA TENTO PROBLÉM I VÁS? NEUSILUJE SA ROVNAKO SPISOVATEĽ, VEDEC A FILOZOF VO VÁS VYSTÚPIŤ Z ČASU?

MIRCEA ELIADE: Áno, a bezpochyby je to preto, lebo celú moju generáciu od marxistov až po Sartra ovládol objav histórie a historicity. Až natoľko, že človek je bytosťou, ktorá žije v nezvratnom historickom čase. Avšak osobne som proti takémuto zjednodušeniu. Niežeby som mal strach z histórie, ale človek nežije len v historickom čase: žije v čase snov, v čase imaginárna atď.

Nevidím dôvod, prečo by sme mali vylúčiť kozmický čas, ktorý nie je nezvratný, ale cyklický a veľmi dôležitý pre ľudský rod. Príliš často zabúdame, že je tiež časťou vesmíru. Chcem len povedať, že sa nedá abstrahovať to, čo každý pozná a žije: pravidelné striedanie dňa a noci, neprestajné opakovanie ročných období. To sú ľudské skúsenosti kozmologického typu, kde čas je cyklický. Fakt, že si to uvedomíme, nemá za následok útek pred históriou, ale otvorenie sa nádhornej transcendentálnosti, ktorá je úplne hmatateľná a umožňuje komunikáciu s prírodou, so živočíchmi, s rastlinami.

L'EXPRESS: VIDÍTE V TOMTO OTVORENÍ SA VESMÍRU I OTVORENIE SA CELKU?

MIRCEA ELIADE: Áno, to je presne to! Pretože otvorenie sa vesmíru je zároveň otvorením sa hlbokému významu každej veci. Jar neznamená len klíčenie rastlín. Mladí dospievajúci ľudia vo svojom tele pociťujú, že ide o čosi viac: obnovovanie, znovuzrodenie. Tak je to aj s posvätným stromom v niektorých primitívnych náboženstvách. Posvätnosť stromu nepramení v naivite niekoľkých úbohých domorodcov, ktorí ho bezdôvodne uctievali, ale pochádza zo symboliky listov, ktoré v jeseni opadávajú a vždy na jar znova vypučia. Posvätný strom je nádherné vyjadrenie tajomstva nepretržitého kozmického tvorenia. Práve preto tak rád rozprávam o kozmickom náboženstve, v ktorom sa posvätnosť prejavuje skrz javy, ktoré nás pútajú k vesmíru. Teda nielen skrz človeka ako v judaizme a kresťanstve, kde je pánom dejín Boh.

Priemyselná a vedecká spoločnosť pozná dva mýty: mýtus nekonečného pokroku a mýtus komunistickej ideológie...

L'EXPRESS: DLHÉ ROKY ŠTUDUJETE MÝTY. Povedzte nám, čo je mýtus? A akú funkciu zohráva v starovekej a modernej spoločnosti?

MIRCEA ELIADE: Základná definícia mýtu by mohla znieť tak, že mýtus je rozprávanie posvätného príbehu. Mýtus je posvätná narácia, lebo hrdinovia tohto príbehu sú vždy bytosti presahujúce človeka.

Napríklad kozmogonický mýtus je príbeh o tom, ako boh alebo bohovia stvorili svet. Mýtus o pôvode nejakej rastliny alebo o stvorení človeka rozpráva, ako táto rastlina alebo človek vznikli. A tak je to aj s pôvodom smrti, so vznikom nejakej inštitúcie, poľnohospodárstva. V mýtickom čase sa niečo odohralo; bola tu nejaká udalosť, a následkom tejto udalosti sa objavila smrť, nejaká spoločenská ustanovizeň alebo poľnohospodárstvo.

Pokiaľ ide o mýtus o pôvode smrti, ten je úplne jasný, hlavne v africkej mytológii. Boh sa rozhodol, že ľudí ponechá dlho žiť, ale ľudia sa dopustili chyby, a kvôli tejto chybe sú smrteľní. Mýtus vždy popisuje okolnosti, za ktorých nejaký údel nadobudol bytie.

L'EXPRESS: ÁNO, ALE AKÁ JE PRESNÁ FUNKCIA MÝTU?

MIRCEA ELIADE: Mýtus má poslúžiť ako príklad. Je to transhistorický model. Jedným z najcharakteristickejších prípadov je mýtus o pôvode kengury. Stvorila ju kedysi v Austrálii nejaká nadľudská bytosť. Keď chcú austrálske kmene uloviť kenguru, rituálne odriekajú mýtus a kengury čoskoro prídu na ich územie. Je veľmi pravdepodobné, že tento mýtus pochádza z paleolitu.

Tak je to aj v poľnohospodárstve. Ak úrode hrozí sucho, je tam niekto, kto odrieka kozmogonický mýtus, potom mýtus o pôvode poľnohospodárstva atď. Práve toto je dôležitá funkcia mýtu v tradičných spoločnostiach, kde mýtus žije. Je to základ kultúrneho, spoločenského a náboženského života.

L'EXPRESS: PODĽA TÝCHTO RÔZNYCH PRÍKLADOV SA ZDÁ, ŽE MÝTUS JE AJ ISTÝ DRUH PROCEDÚRY, PROSTRIEDOK, KTORÝ ZAISTÍ DOKONALÝ VÝSLEDOK NEJAKÉHO ÚKONU.

MIRCEA ELIADE: Samozrejme. Polynézanos považujeme za najlepších moreplavcov na svete, pretože vieme, že na svojich primitívnych člnoch preplávali tisícky kilometrov. Avšak na začiatku ich výnimočného úspechu stojí mýtus, ktorý roz-

právali pri príležitosti každej expedície na širé more. Z existenčného hľadiska je to veľmi dôležité. Predstavte si týchto moreplavcov v búrke. Ak presne a podrobne opakovali to, čo ich učil mýtus o pôvode moreplavectva, boli si istí, že sa im nič nemôže stať.

Vieme si predstaviť, že aj v tých najhorších nebezpečenstvách boli úplne pokojní, a to im pridávalo nezanedbateľnú šancu na víťazstvo. A ak predsa stroskotali, príčina bola veľmi jednoduchá: nerešpektovali dostatočne a verne mýtus, model.

L'EXPRESS: AJ GRÉCKE MÝTY SÚ TAKÉ PRÍSNE? A ROVNAKO ÚČINNÉ, POKIAĽ IDE O ĽUDSKÉ SPRÁVANIE?

MIRCEA ELIADE: Problém je v tom, že kedysi celú grécku olympskú mytológiu prepísali básnici a mytológovia, ktorí vlastným spôsobom interpretovali niektoré základné mýtické témy. Všetky Diove dobrodružstvá, kde tento boh nesúloží iba s vlastnou manželkou Herou, ale berie na seba rôzne podoby, aby zviadol niektoré miestne bohyne, sú vymyslené príbehy, ktoré vznikli na základe hlavného mýtu o bohovi Vzduchu, ktorý sa spája s bohyňou Zeme. V gréckych mýtoch je menej významu ako v mýtoch primitívnych spoločností. Sú príliš sofistikované.

L'EXPRESS: A DNES? EXISTUJÚ V NAŠEJ PRIEMYSELNEJ A VEDECKEJ SPOLOČNOSTI NEJAKÉ VEĽKÉ MÝTY?

MIRCEA ELIADE: Áno, sú najmenej dva. Lepšie povedané boli, pretože postupne miznú alebo už zmizli. Prvý mýtus je mýtus nekonečného pokroku, spojený s pôsobením vedy a techniky, ktorý prebiehal počas pozitivistického 19. storočia a do znanej miery ho zničila hrozná hekatomba dvoch svetových vojen. Až do roku 1914 veril Západ tomu, že všemocná technika dokáže zachrániť svet.

Dnes už tomu nikto neverí. Napríklad všetci atómoví fyzici sú v tomto ohľade pesimistickí. Neodvážujú sa veriť tomu, že atómová vojna je nemožná. Pochybujú, že človek ako druh sa môže ešte zachrániť, aj keď to príliš nerozhlasujú. Ale naopak, ak nejakému človeku na ulici povieť, že raz sa minú zásoby ropy, bezpochyby bude dôverovať vedcom, „veď oni niečo vymyslia“, aby ju nahradili.

L'EXPRESS: PREČO MÝTUS NEKONEČNÉHO POKROKU NEPREŽIL KRÍZOVÝ STAV, KTORÝ VYTVORILA NAJPRV PRVÁ, POTOM DRUHÁ SVETOVÁ VOJNA?

MIRCEA ELIADE: Myslím, že príčinu treba hľadať v presvedčení, že pokrok spočíva len v rozvoji techniky. Zakladateľmi tohto mýtu boli encyklopedisti v 18. storočí, ďalej Auguste Comte a geniálni priekopníci organickej chémie, ktorým sa podarili prvé syntézy látky, mlieka a tuku. Od týchto prevratných objavov sa ľudia stali prívržencami pokroku. Avšak na druhej strane, žiadny z veľkých prorokov pokroku nebol mystikom v tom zmysle, že by veda a technika prispeli k tomu, aby ľudia boli lepší. Dost' rýchlo sa zistilo, že ani ich optimizmus ani dôveryhodnosť nedokážu zmeniť ľudskú povahu. Mýtus nekonečného pokroku sa prežíval na čisto laickej úrovni. A to vysvetľuje, prečo ho hneď prvá historická kríza zahubila.

L'EXPRESS: A DRUHÝ MÝTUS NAŠEJ SPOLOČNOSTI?

MIRCEA ELIADE: Tým je komunistická ideológia. Dokonca aj v Marxovom myslení sa vyskytol spasiteľský mýtus: triedny boj interpretovaný ako apokalyptický zápas medzi silami dobra a zla, potom víťazstvo dobra, z ktorého pramení beztriedna spoločnosť, takmer ako v raji. V začiatkoch boľševickej revolúcie, keď boli niektorí robotníci presvedčení o tom, že komunizmus pretvorí svet, pracovali v továrňach údajne až osemnásť hodín denne. Obrovskú fyzickú námahu vynakladali len preto, lebo práci pripisovali spasiteľský význam a verili, že boľševická revolúcia zachráni človeka. Dva milióny rokov bol človek lovcem a jeho žena zbierala plody...

L'EXPRESS: PREDCHÁDZA MÝTUS NÁBOŽENSTVO? MÔŽE VZNIKŇÚŤ ALEBO EXISTOVAŤ BEZ NÁBOŽENSTVA ALEBO MIMO NEHO?

MIRCEA ELIADE: Zjavne nemôže! Mimočodom, marxistická vízia je hádam skôr „vznešená“ ako náboženská... Ale duchovné hodnoty sú priamo späté s istými historickými udalosťami s veľkým dosahom, a bez nich alebo pred nimi sú nemyšliteľné. Zoberme si len jeden zásadný príklad: vznik poľnohospodárstva.

Človek existuje vyše dvoch miliónov rokov, pričom poľnohospodárstvo sa objavilo približne pred pätnásť či šesťnásťtisíc rokmi. Človek bol lovcem a jeho žena zbierala plody a semená. To malo ďalekosiahle následky. Lovec poznal len

dve ročné obdobia, zimu a leto, teda obdobia, keď sa páčila divá zver. Tak sa zaujímal o divinu, že jej vytvoril ochranca: pána divej zveri, ktorý bol aj jeho ochrancom. Kostru zvieratá bolo treba uchovať, lebo lovci sa nazdávali, že pán divej zveri môže na základe kostí znova stvoriť živočícha.

Plodnosť semena a zúrodnenie pôdy, ktoré objavilo poľnohospodárstvo, mali všetko zmeniť. Nielen kočovnícky spôsob života a následné usadenie sa a vznik miest, ktoré za niekoľko tisícročí zostonásobili počet obyvateľstva, ale aj náboženské predstavy.

Práve od vzniku poľnohospodárstva sa datuje symbolické pripodobnenie Zeme k žene, k Matke Zemi, ktorú oplodnil boh nebies a preto sa plodnosť pôdy interpretuje ako výsledok tohto spojenia. Žena mala čoraz vyššie spoločenské a náboženské postavenie, a zdá sa, že na počiatku poľnohospodárstva aj vlastnila pôdu. Vytváral sa nasledovný cyklus: plodnosť zvierat -plodnosť rastlín, dážď-mesiac, boh Nebies-bohyňa Zeme, smrť a zmŕtvychvstanie.

Smrť a zmŕtvychvstanie: semienko, z ktorého vždy na jar vyklíči nová rastlina, bolo pre človeka veľkým objavom. Tam pramení viera, že kozmický kolobeh sa opakuje v ľudskom pokolení. Podobná koncepcia bola pred neolitom nemysliteľná. Všetky veľké svetové náboženstvá nadväzujú na neolitické objavy. Náboženské a duchovné následky vzniku poľnohospodárstva sú pozoruhodné.

L'EXPRESS: **TOTO PLATÍ V PRÍPADE AGRÁRNEJ SPOLOČNOSTI. AKÝ DRUH VIERY ALEBO NÁBOŽENSTVA JE VŠAK MOŽNÝ V NAŠEJ SÚČASNEJ SPOLOČNOSTI?**

MIRCEA ELIADE: Agrárne náboženstvá preživali veľmi dlho. Potom sa včlenili do mestskej kultúry a mesto sa stalo symbolickým obrazom a centrom sveta. Až do konca stredoveku. Naopak, dnešným obrovským problémom je úplná desakralizácia vesmíru i ľudskej spoločnosti. Až doteraz sa v histórii nič podobné nestalo.

(.....)

L'EXPRESS: **VERÍTE TEDA V SCHOPNOSTI ĽUDSKÉHO A DUCHOVNÉHO OBRODENIA MALÝCH SKUPÍNÍ**

MIRCEA ELIADE: Nechcel by som predchádzať to, čo príde, ale hlboko tomu verím. Napríklad v Európe si vonkoncom nevedia predstaviť, ako hnutie za ľudské práva v Spojených štátoch prehodnotilo náboženstvo u mladých, ktorí sa do hnutia zapojili z etických a politických dôvodov. Spoločný život, pochody, piesne, ťažkosti, s ktorými sa stretli, pretvorili časť z nich. To sa na začiatku nedalo predpokladať.

Človek tejto doby je Nietzscheho krátkozraký knihovník; nemôže robiť nič iného, iba komentovať...

L'EXPRESS: **CHCETE Povedať, že niektoré na pohľad politické hnutia, prekračujú svoj politický rámec a stávajú náboženské obrozenie?**

MIRCEA ELIADE: Ešte raz zdôrazňujem, že nič nechcem predbiehať, ale vôbec o tom nepochybujem. Rané kresťanstvo sa nepokladalo za náboženstvo, ale za druh ateizmu. Bolo to prirodzené, pretože kresťania odmietali obetovať rímskym bohom. Štruktúry náboženstva netreba stotožňovať vo chvíli ich vzniku s tým, čím sa stanú neskôr; teda s veľkými univerzálnymi náboženstvami. Judaizmus, kresťanstvo, budhizmus a islam boli po dlhé generácie najprv malé bunky. Je dosť možné, že niečo podobné sa odohráva aj v súčasnosti. Možno nie v tradičnom, židovsko-kresťanskom zmysle, v podobe, ako to väčšinou chápeme.

L'EXPRESS: **AKÚ PODOBU MÁTE NA MYSLI?**

MIRCEA ELIADE: Myslím, že úplne nové je to, že sme odsúdení na kultúru. Chcem tým povedať, že ústne tradovanie, na ktorom až doteraz stavali staroveké civilizácie, úplne alebo skoro zmizlo, tak ako aj okultné tradície, takže naše zasvätenie do poznania môže byť len knižné. Trošku pripomíname vzdelancov zanikajúceho helenistického sveta. Vieme napríklad, že slávne traktáty z *Corpus Hermeticum* (z 3. storočia pred n.l. - 2. storočia n.l.) sa pokladali za knihy, v ktorých je skryté tajomstvo najvyššieho poznania a ezoterické poznatky vedúce k spásu. Kto ich čítal, premýšľal o nich a chápal ich, stával sa „zasvätencom“. Tento nový typ individuálneho a čisto duchovného „zasvätenia“, ktorý umožňovalo pozorné čítanie a meditácia nad ezoterickým textom, sa rozvinul za cisárskeho obdobia a najmä po víťazstve kresťanstva. Na jednej strane išlo o dôsledok značnej prestíže „kníh svätých“, o ktorých sa ľudia nazdávali, že majú nadprirodzený pôvod a na druhej strane išlo o dôsledok toho, že po 5. stor. n.l. sa vytratili mystéria a iné tajné organizácie.

V perspektíve tohto nového modelu zasvätenia prenos ezoterických doktrín už neimplikuje „refaz zasvätenia“; posvätný text môže upadnúť na stáročia do zabudnutia. Stačí, ak ho objaví nejaký „zasvätený“ čitateľ, a jeho odkaz bude znova zrozumiteľný a aktuálny. Práve toto sa stalo pri novom objave textu *Corpus Hermeticum*, ktorý do latinčiny v 15. storočí preložil Marsilio Ficino. Dnes je však tento jav hlbší a rozsiahlejší. Poznáme vlastne všetky posvätné texty jestvujúcich náboženstiev, sú na dosah ruky. Táto situácia nemá v ľudských dejinách obdobu.

L'EXPRESS: ZNAMENÁ TO, ŽE MUSÍME BYŤ UČENÍ. TAK AKO NIETZSCHEHO KRÁTKOZRÁKÝ KNIHOVNÍK VO SVOJEJ ROZSIAHLEJ KNIŽNICI...

MIRCEA ELIADE: Áno, ale treba to spresniť. Nietzscheho knihovník je moderný človek, ktorý podľa nemeckého filozofa môže len komentovať. Zatiaľ čo ja verím v učenosť v spojení s tvorivou hermeneutikou. Lebo práve štúdiom tohto množstva textov môžeme - alebo budeme môcť - položiť základy nových hodnôt.

L'EXPRESS: NEOBÁVATE SA, ŽE TIETO TEXTY SA NAVZÁJOM POPIERAJÚ, A NAOPAK ZNEMOŽŇUJÚ NÁVRAT K NÁBOŽENSKÉJ VIERE?

MIRCEA ELIADE: Vôbec nie, lebo hermeneutická práca spočíva v tom, že dešifruje takzvaný fenomén náboženstva. Myslím si, že činnosť historika skúmajúceho náboženstvá je čosi viac ako učenosť v pravom slova zmysle, ba presahuje predmet rôznych dejín - dejín umenia, dejín práva, dejín jazyka - , pretože máme do činenia s duchovnými postojmi, v podobe, ako ich ľudia prežívali od obdobia paleolitických lovcov až dodnes.

Náboženstvo odráža všetky existenciálne situácie, krízy, nádeje i sklamania ľudstva. V týchto jeho rozličných štádiách a etapách objavujeme a skúmame celého ľudského ducha. Preto sa nazdávam, že dejiny náboženstva sú oveľa významnejšou vednou disciplínou ako ostatné historické odbory.

L'EXPRESS: AKO BY STE DEFINOVALI HERMENEUTIKU?

MIRCEA ELIADE: Je to hľadanie zmyslu, významu alebo významov istej myšlienky či náboženského javu v toku času. Ide o totálnu hermeneutiku, lebo je predurčená, aby dešifrovala a vysvetlila všetky kontakty človeka s posvätnosťou od praveku podnes. Náboženské fakty svojou povahou poskytujú námietku na tvorivé rozmyšľanie. Ako príklad by som uviedol Montesquieua, Herdera alebo Hegela a ich úvahy o ľudských inštitúciách a ich dejinách.

L'EXPRESS: PRETO POUŽÍVATE VÝRAZ „TVORIVÁ HERMENEUTIKA“?

MIRCEA ELIADE: Presne tak. Lebo ozajstná hermeneutika premieňa človeka, je viac ako nejaké vzdelávanie; je to aj duchovná technika, ktorá dokonca môže zmeniť kvalitu existencie. Dobrá kniha o histórii náboženstiev musí čitateľa prebudíť.

Keď religionista predstavuje a analyzuje austrálske, africké alebo oceánske mýty, keď komentuje Zarathuštrove hymny, taoistické texty alebo šamanské mýty a techniky, odhaľuje nepoznané existenciálne situácie alebo situácie, ktoré si moderný čitateľ sotva vie predstaviť. Stretnutie s týmito „cudzími“ duchovnými svetmi nemôže ostať bez následkov. Len si spomeňte na stretnutie 20. storočia s africkými maskami a soškami. Nie sú to len obyčajné kultúrne objavy; sú to tvorivé stretnutia.

L'EXPRESS: VRÁŤME SA K MÝTOM: JE TO FIKCIA ČI SKUTOČNOSŤ?

MIRCEA ELIADE: Pre príslušníkov tradičnej spoločnosti, kde mýty stále žijú a ľudia sa podľa nich správajú a konajú, sú skutočnosťou. Pre ostatných sú fikciou. To platí aj pre kresťanstvo. Narodenie, utrpenie, smrť a zmŕtvychvstanie Ježiša Krista sú pre kresťanov „svätou históriou“. Pre nich je to teda aj pravdivá história a rovnaká súčasť ontológie ako mýty v tradičných spoločnostiach.

Z francúzskeho originálu *La Poursuite de l'absolu* preložila Stanislava Moyšová, členka Výberového vzdelávacieho spolku